

УДК 351:340.6

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.2.22>

К. М. Майстренко

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональної Академії управління персоналом
ORCID ID: 0000-0001-8586-9271

О. Л. Бобось

кандидат ветеринарних наук,
доцент кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
ORCID ID: 0009-0004-1827-5640

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Державне регулювання судово-медичної експертної діяльності відіграє важливу роль у забезпеченні законності, справедливості та захисту прав людини в Україні. У статті визначено, що розвиток інституцій, відповідальних за організацію та проведення судово-медичних експертиз, є пріоритетним завданням державних органів. Аналіз інституційних аспектів включає розгляд ефективності системи підготовки кадрів, встановлення стандартів роботи експертів та розробку законодавчих норм, що регулюють їхню діяльність. Розглянуто вплив чинної системи державного регулювання на якість судових процесів і надано пропозиції щодо покращення цієї системи. Особливу увагу приділяється важливості забезпечення незалежності та об'єктивності судово-медичних експертів, які повинні діяти у відповідності до вимог професійної етики та законодавства. У статті проаналізовано досвід інших країн, таких як Португалія, Естонія, Нідерланди, де судово-медичні експертні установи підпорядковуються міністерствам юстиції або іншим незалежним органам. Це забезпечує більшу об'єктивність та незалежність експертиз, що може стати прикладом для вдосконалення системи в Україні. Стародубов І. підкреслює важливість адаптації зарубіжного досвіду до українських реалій з метою підвищення ефективності державного регулювання. У статті також розглянуто інституційно-організаційну структуру судово-медичної експертної діяльності в Україні. Визначено, що ключовими суб'єктами цієї діяльності є Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба та Міністерство охорони здоров'я. Досліджено роль Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України та інших державних органів, які забезпечують експертну підтримку в кримінальних та адміністративних справах. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про необхідність реформування структури державного регулювання судово-медичної експертної діяльності в Україні. Пропонується створення єдиної Державної експертної служби, яка підпорядковуватиметься Міністерству юстиції України і забезпечуватиме координацію судово-експертної діяльності, контроль за якістю експертиз та незалежність судових експертів. Також рекомендується впровадити міжнародні стандарти та розширити права приватних судових експертів, що сприятиме підвищенню якості та прозорості експертної діяльності. Реалізація цих пропозицій допоможе покращити ефективність судово-медичної експертної діяльності в Україні, зміцнити довіру до судових процесів і сприяти реформуванню правової системи в цілому.

Ключові слова: судово-медична експертиза, державне регулювання, інституційні аспекти, правосуддя, незалежність експертів, нормативно-правове забезпечення, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство юстиції, конфлікт інтересів, якість експертиз.

Постановка проблеми. Державне регулювання судово-медичної експертної діяльності є важливим елементом правової системи, який спрямований на забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини. У сучасних умовах розвиток інституцій, які відповідають за організацію та здійснення судово-медичних експертиз, стає пріоритетом для державних органів. Регулювання цієї діяльності має забезпечити незалежність і об'єктивність судово-медичних експертів, а також їх відповідність вимогам професійної етики та законодавства.

Інституційні аспекти включають створення ефективної системи підготовки кадрів, визначення стандартів роботи експертів, а також розробку законодавчих норм, які регулюють їх діяльність. Особлива увага приділяється контролю за діяльністю експертних установ і дотриманню ними правових норм, що забезпечує високу якість експертиз і їхню доказову силу в судових процесах. Така система дозволяє мінімізувати корупційні ризики та сприяє захисту прав як обвинувачуваних, так і потерпілих у кримінальних справах.

Таким чином, інституційні аспекти державного регулювання судово-медичної експертної діяльності є ключовими для забезпечення справедливості та ефективності судових процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні українські вчені активно досліджують проблематику державного регулювання судово-медичної експертної діяльності, приділяючи особливу увагу її впливу на якість правосуддя та необхідність забезпечення незалежності експертів у контексті реформування правової системи України. Зокрема, важливі внески в цю тематику зробили такі вчені, як В. Коротяєв, який у своїх працях розглядає питання правового забезпечення судово-медичних експертиз та наголошує на необхідності зміцнення незалежності експертів. А. Лазебний акцентує увагу на ролі міжнародних стандартів у вдосконаленні національної системи судово-медичної експертизи, тоді як дослідження В. Чумака присвячені аналізу організаційних аспектів діяльності експертних установ в Україні. Вагомий вклад у розвиток теорії і практики державного регулювання судово-медичної експертної діяльності також зробив І. Стародубов, який досліджує питання етичних аспектів та конфлікту інтересів у цій сфері.

Метою статті є аналіз інституційних аспектів державного регулювання судово-медичної експертної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання судово-медичної експертної діяльності є важливим елементом правової системи, який спрямований на забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини. У сучасних умовах розвиток інституцій, які відповідають за організацію та здійснення судово-медичних експертиз, стає пріоритетом для державних органів. Регулювання цієї діяльності має забезпечити незалежність і об'єктивність судово-медичних експертів, а також їх відповідність вимогам професійної етики та законодавства.

Проте, як зазначає Коротяєв В., незважаючи на чітко окреслені правила, існуюча система має серйозні проблеми. Підпорядкованість Міністерству охорони здоров'я створює ризик конфлікту інтересів. Це може підірвати довіру до результатів експертиз і ставити під сумнів їхню об'єктивність. Законодавство зазначає, що судово-медична експертиза повинна ґрунтуватися на законності, об'єктивності та незалежності. Але реальність часто демонструє інші результати [5].

На думку Лазебного А., важливо, щоб організаційна структура була переглянута. Розширення кола установ, залучення незалежних організацій та впровадження сучасних методик дослідження можуть радикально змінити ситуацію на краще. Це не просто питання технічного вдосконалення, а необхідність, яка дозволить забезпечити більш високий рівень якості експертиз і відновити довіру суспільства до правосуддя. Україні необхідно рухатися вперед до створення системи, яка відповідає сучасним стандартам і гарантує справедливість для кожного громадянина [2].

Як підкреслює Стародубов І., сучасний стан судово-медичної експертної діяльності в Україні потребує вдосконалення механізмів експертного забезпечення правосуддя, особливо через формування інституційної моделі. Для цього важливо враховувати зарубіжний досвід у сфері організаційного забезпечення судово-медичної експертизи, який може бути адаптований до української системи. Як свідчить практика інших країн, державне регулювання в цій галузі здійснюється через різні центральні органи влади. Наприклад, у Португалії, Естонії, Нідерландах та інших країнах судово-експертні установи підпорядковуються міністерствам юстиції, тоді як у багатьох інших державах – міністерствам внутрішніх справ. Окремі країни, такі як Вірме-

нія, Бельгія, Франція, мають незалежні бюро та інститути. У деяких європейських державах діє також інститут приватної експертизи, що забезпечує об'єктивність та неупередженість процесу, зменшує бюджетні витрати і гарантує права громадян. Дослідження інституційних аспектів державного регулювання судово-медичної експертної діяльності в Україні дозволяє визначити необхідні кроки для вдосконалення структури управління та підвищення якості експертної підтримки правосуддя [2, с. 85-90].

Загалом, інституційні аспекти державного регулювання судово-медичної експертної діяльності є ключовими для забезпечення справедливості та ефективності судових процесів.

Інституційно-організаційна структура забезпечення судово-медичної експертної діяльності в Україні, як стверджує Лазебний А., включає чотири ключові складові. Першою є центральні органи виконавчої влади, які відповідають за реалізацію державної політики у цій сфері. До них належать Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки, Державна прикордонна служба, Міністерство оборони та Міністерство охорони здоров'я України [2].

Друга складова – це уповноважені органи державної влади, які виконують функції організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності. Серед них – Департамент експертного забезпечення правосуддя при Міністерстві юстиції, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ та інші установи, що забезпечують експертну підтримку в різних галузях [2].

Третьою складовою є суб'єкти, що безпосередньо здійснюють проведення експертиз у державних установах. Це науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи, експертно-криміналістичні центри та інші організації [8]. Четверта складова — це інститут недержавних (приватних) судових експертів. Вони мають право проводити певні види експертиз за наявності свідоцтва, виданого Міністерством юстиції. Розширення цього інституту може суттєво зменшити навантаження на державний бюджет і підвищити конкуренцію, що позитивно вплине на якість експертних висновків [8].

Коротаєв В.М. також наголошує, що система управління судово-експертною діяльністю в Україні включає сукупність взаємопов'язаних

елементів і заходів, спрямованих на нормативно-правове регулювання, науково-методичне забезпечення, фінансування та організацію експертної підтримки правосуддя [1, с. 115-119].

Як зазначено у роботі Лазебного А.М., для вивчення компетенцій суб'єктів, що займаються управлінням судово-медичною експертною діяльністю в Україні, доцільно застосувати структурно-функціональний підхід. Це дозволить чітко розмежувати інститути суспільства та функціональні обов'язки центральних органів виконавчої влади у сфері судової медицини [2, с. 85-90].

Загалом, ефективне управління судово-медичною експертною діяльністю в Україні базується на чіткому розподілі обов'язків між різними державними органами та дотриманні нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу діяльності.

Як підкреслює Стародубов І., одним із ключових інституційних суб'єктів у сфері державного регулювання судово-медичної експертної діяльності є Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України. Ця служба була створена на основі Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС і регіональних експертно-криміналістичних підрозділів, що функціонують в областях та великих містах України, згідно з постановою Кабінету Міністрів України. Експертна служба МВС забезпечує виконання широкого спектра завдань у сфері судово-експертної діяльності, включаючи проведення експертиз у кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах [8].

Як зауважує Коротаєв В., важливим завданням Експертної служби є облік та перевірка за криміналістичними базами даних, технічними документами, забезпечення участі експертів у процесах розслідування та судових розглядах. Експертна служба також відповідає за атестацію фахівців, підготовку кадрів, науково-дослідну діяльність у сфері судової експертизи, а також за міжнародне співробітництво у галузі криміналістики. Важливою складовою є управління мережею науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів, яких наразі 26 по всій Україні, і де працює понад 3000 судових експертів. За 2021 рік було проведено понад 188 тисяч судово-експертних досліджень [1, с. 115-119].

Лазебний А. зазначає, що інші державні органи, як Служба безпеки України та Держав-

на прикордонна служба України, також мають свої експертні підрозділи, що здійснюють спеціалізовані судові експертизи. Зокрема, Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України (ДПСУ) виконує низку важливих функцій у межах державного регулювання судово-медичної експертної діяльності. Він відповідає за проведення експертиз паспортних документів і процесів, пов'язаних з їх обігом, а також бере участь у розробці нормативно-правової бази та методичних рекомендацій з питань судово-експертної роботи [2].

Стародубов І. також наголошує, що одним із важливих напрямків діяльності Головного експертно-криміналістичного центру ДПСУ є підготовка та підвищення кваліфікації судових експертів, а також організація роботи Експертно-кваліфікаційної комісії ДПСУ, що надає кваліфікацію судовим експертам [8].

На думку Лазебного А., у контексті управлінських аспектів судово-медичної експертної діяльності необхідно також звернути увагу на проблему відсутності єдиної централізованої структури для судово-медичної та судово-психіатричної експертизи. В Україні ці види експертиз функціонують через різні установи, що підпорядковані Міністерству охорони здоров'я та територіальним закладам охорони здоров'я, що створює певні організаційні неузгодженості [2].

Таким чином, державне регулювання судово-медичної експертної діяльності в Україні потребує реорганізації для підвищення ефективності та якості надання експертних послуг. Як стверджують експерти, створення єдиної системи управління, координація між різними державними органами та вдосконалення законодавчої бази є необхідними кроками для оптимізації судово-експертної діяльності в Україні.

Висновки та пропозиції. На основі аналізу інституційних аспектів державного регулювання судово-медичної експертної діяльності в Україні можна зробити наступні висновки:

– *недосконалість існуючої системи:* система регулювання судово-медичної експертної діяльності має суттєві проблеми, серед яких залежність від Міністерства охорони здоров'я, що може створювати конфлікти інтересів та підірвати довіру до результатів експертиз;

– *потреба у реформуванні структури:* необхідно переглянути організаційну структуру судово-експертної діяльності, розширити коло установ, залучити незалежні організації та запровадити сучасні методики дослідження;

– *зарубіжний досвід:* практика багатьох країн демонструє, що підпорядкування судово-експертних установ Міністерству юстиції або інших незалежних органів забезпечує більшу об'єктивність та незалежність експертиз. Досвід Португалії, Естонії, Нідерландів та інших країн можна адаптувати для створення ефективної системи в Україні;

– *необхідність єдиної централізованої структури:* відсутність єдиного органу управління, що координує судово-медичну та судово-психіатричну експертизу, призводить до дублювання функцій та неузгодженостей у діяльності різних державних органів.

Пропонується створити єдину Державну експертну службу, що буде підпорядковуватись Міністерству юстиції України, забезпечуючи координацію судово-експертної діяльності, контроль за якістю експертиз та гарантії незалежності судових експертів, а також впровадити міжнародні стандарти та розширити права приватних судових експертів для підвищення якості та прозорості експертної діяльності.

Реалізація цих пропозицій дозволить покращити ефективність судово-медичної експертної діяльності, зміцнити довіру до судових процесів та сприяти реформуванню системи правосуддя в Україні.

Список використаної літератури:

1. Коротаєв В.М. Порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичного дослідження в зарубіжних країнах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С.115-119. URL: <https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2587/24>
2. Лазебний А. М. Міжнародний досвід використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць*. Національного університету державної податкової служби України. 2016. Вип. 1 (3). С. 85–90.
3. Чумак, В. В. Зарубіжний досвід організації діяльності судово-експертних установ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4(91). С. 235-244. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2020.4.22>.
4. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2.07.2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>

5. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015- %D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF)
6. Про Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.02.1993 р. № 109-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109-93-%D1%80>
7. Про затвердження Положення про Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 11.08.2010 р. № 617. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0770-10#Text>
8. Стародубов І.В. Проблеми формування кадрового забезпечення суб'єктів судово-експертної діяльності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції-дискусії "Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України". Київ: Видавник Назаров О.А., 2020. с. 34-38. URL: [http://nndes.org.ua/ images/18112020.pdf](http://nndes.org.ua/images/18112020.pdf)

Maistrenko K.M., Bobos O.L. Institutional aspects of state regulation of forensic-medical expert activities

State regulation of forensic medical expertise plays a crucial role in ensuring legality, justice, and the protection of human rights in Ukraine. The article identifies that the development of institutions responsible for the organization and conduct of forensic medical examinations is a priority task for government bodies. The analysis of institutional aspects includes examining the effectiveness of the personnel training system, establishing standards for expert work, and developing legislative norms that regulate their activities. The impact of the current system of state regulation on the quality of judicial processes is examined, and suggestions for improving this system are provided. Special attention is given to the importance of ensuring the independence and objectivity of forensic medical experts, who must act in accordance with the requirements of professional ethics and legislation. The article analyzes the experience of other countries, such as Portugal, Estonia, and the Netherlands, where forensic medical institutions are subordinated to ministries of justice or other independent bodies. The institutional and organizational structure of forensic medical expertise in Ukraine is also considered in the article. It is established that the key actors in this activity are the Ministry of Justice, the Ministry of Internal Affairs, the Security Service of Ukraine, the State Border Guard Service, and the Ministry of Health. The role of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and other state bodies providing expert support in criminal and administrative cases is investigated. Based on the conducted analysis, the article concludes the need to reform the structure of state regulation of forensic medical expertise in Ukraine. It proposes the creation of a unified State Expert Service, which will be subordinated to the Ministry of Justice of Ukraine, ensuring the coordination of forensic expert activities, control over the quality of expertise, and the independence of forensic experts. It is also recommended to implement international standards and expand the rights of private forensic experts, which will help improve the quality and transparency of expert activities. The implementation of these proposals will improve the effectiveness of forensic medical expertise in Ukraine, strengthen trust in judicial processes, and contribute to the reform of the legal system as a whole.

Key words: *forensic medical examination, state regulation, institutional aspects, justice, independence of experts, regulatory and legal support, Ministry of Health, Ministry of Justice, conflict of interests, quality of examinations.*